

1-2.4.

Інтенсифікація навчання

- Одним із шляхів **інтенсифікації навчання** української мови в профільній школі є застосування різних способів структурування програмового матеріалу з використанням узагальнювальних таблиць і схем, що містять головні теоретичні відомості й факти мови.

Теоретично розрахованим та експериментально вивіреною є шлях створення укрупнених дидактичних одиниць засвоєння, теорія яких ґрунтовно розроблена в працях П. Гальперіна, Д. Ельконіна, П. Ерднієва та їхніх послідовників.

Інтенсифікація (лат.

intensio – напруження,

посилення і facio – роблю) –

посилення напруженості,

ефективності,

продуктивності.

Інтенсифікація – необхідна умова і закономірний результат розвитку будь-якої діяльності, логічний вияв процесу саморозвитку.

Психологічно обґрунтована інтенсифікація дає змогу людині в процесі діяльності реалізувати набуті знання, здібності, уміння, значно посилює рівень вдоволеності працею і забезпечує психологічний комфорт.

Інтенсифікація наукових досліджень у психології здійснюється шляхом розробки фундаментальних і прикладних проблем, у нерозривній єдності теорії та практики.

Світоглядний аспект
інтенсифікації полягає у
тому, щоб людина прагнула
інтенсивно прожити своє
ЖИТТЯ.

Цьому сприяє всебічний і гармонійний розвиток особистості, розкриття її здібностей, відповідальне й творче ставлення до життя.

Небачене прискорення науково-технічного прогресу, наростання інформації про світ, потреба оволодіти нею поставило перед педагогами і психологами низку завдань, оскільки школа на всіх її щаблях – від початкової до вищої – відстає від вимог життя.

Компенсувати це
відставання шляхом
збільшення термінів
навчання або поповнення
програм новим матеріалом,
який безперервно зростає,
неможливо.

Суспільству потрібно багато людей, які не тільки добре володіли б своїм фахом, а й були здатні до творчої діяльності, спеціалістів високого творчого потенціалу.

Л. Виготський ще на початку ХХ століття писав:

“... Навчання виявляється найбільш плідним тоді, коли воно відбувається в межах певного періоду ... цей період називають ... сензитивним періодом”.

Слушні висновки зробив психіатр **В. Леві**, вивчаючи біографії геніальних людей. *“Реальним уявляється, що геніальність – не відхилення, не “аномалія” людського розуму, як схильний вважати дехто, а, навпаки, вища повнота його вияву, розкриття природних можливостей”.*

Леві виділяє два полюси
геніальності, між якими лежить
гама поступових переходів.
Представників одного полюсу
він називає геніями “від бога”,
представників іншого – геніями
“від себе”.

З подальших його міркувань легко зрозуміти, що генії “від бога” – це ті, хто рано почав розвиватися, а генії “від себе” тільки завдяки дивовижному напруженню сил сформували власні творчі здібності.

Грей Уолтер пише, що ми так звикли до посередності, до “середнього арифметичного” рівня нашого оточення, що навряд чи в змозі уявити собі могутність мозку, який працює з повною віддачею.

Справжні генії особисто
відомі небагатьом, а їхні
здібності можуть оцінити
тільки рівні їм...

З усіх видатних людей, які
принаймні становлять один
відсоток населення земної
кулі, лише мала частина
досягає віку відповідальних
вчинків, не будучи
знівеченою вихованням...

Безперечно, настав час
вивчити і умови, які
сприяють розвитку геніїв з
високою рухливістю функцій
мозку.

Кожна здорова (фізично і розумово) народжена дитина, має специфічний людський головний мозок та нервову систему а також колосальні (теж специфічно людські) можливості для розвитку.

У неї можуть розвиватися як виконавські, так і творчі здібності до всіх видів людської діяльності.

І якщо фізичний розвиток великою мірою обумовлюється генетичною програмою, то багатство можливостей розумового розвитку приховано не в природі спадковості, а в строках початку, методах і умовах розвитку дитини.

У неї починають розвиватися тільки ті здібності, для розвитку яких є стимули й умови до “моменту” цього дозрівання.

Чим сприятливіші умови, чим ближчі вони до оптимальних, тим успішніше починається розвиток.

В одних можуть розвиватися лише деякі виконавські здібності, в інших до них можуть додаватися ще й творчі.

У цей період і складаються ті психічні особливості, які називають “природними даними” дитини. Їх може бути багато, якщо діяльність дитини була різноманітною, і дуже мало, якщо умови для діяльності були недостатні.

Цікаві дослідження
знаходимо у книжках Б.
Нікітіна “Перший день,
перший рік”, “Ми і наші діти”,
“Ми – наші діти і внуки”, в
яких автор порушує
проблеми розвитку рівня
творчих здібностей дитини.

Багаторічні навчально-
дослідні експерименти Г.
Лозанова завершилися
створенням у Софії
науково-дослідного
інституту сугестології.

Сугестологія – наука про прискорений гармонійний розвиток особистості та розкриття її різнобічних резервних можливостей – пам'яті, інтелектуальної активності, творчих здібностей тощо.

Сугестологію було
покладено в основу
сугестопедичного напрямку в
навчанні. Основна ідея
сугестопедії – розкриття та
розвиток всебічних
резервних можливостей
особистості.

В сугестопедії використовуються не лише можливості інтелекту (за які “несе відповідальність” ліва півкуля мозку), але й емоційна сфера особистості (функції правої півкулі).

Віра в успіх кожного, доброзичливість як основа взаємин між викладачем та учнями, між самими учнями; авторитет викладача та його творча роль; високовмотивована навчальна діяльність, яка спрямована на опанування змісту навчання, – все це стимулює і забезпечує розкриття резервів особистості тих, хто навчається.

Відчуваючи зростаючу потребу суспільства в розвитку творчих здібностей людини, школа почала робити перші кроки в цьому напрямі.

У програмі середньої загальноосвітньої школи зазначається, що увага до розв'язання загальнопедагогічних завдань, спрямованих на різнобічний особистісний розвиток дітей, сприятиме підвищенню ефективності навчання української мови.

Навчання має бути інтенсивним, продуктивним, таким, що забезпечує досягнення вищого кінцевого результату – міцного засвоєння учнями знань з предмета, сформованості у них практичних умінь і навичок, необхідних для вільного володіння мовою.

Один із основних шляхів інтенсивного навчання української мови – **структурування** навчального матеріалу з використанням узагальнювальних таблиць і схем, що містять головні теоретичні відомості й факти мови, об'єднані загальною темою уроку.

Крім укрупнення частин, що є основним способом структурування навчального матеріалу (умовно його можна назвати горизонтальним), доцільно застосовувати як допоміжні:

- а) **групування за контрастом**, коли одночасно вивчаються протилежні поняття і явища (наприклад, звук і буква, омоніми і багатозначні слова, префікс і суфікс, написання слів разом і окремо),

- б) **наскрізне, або вертикальне об'єднання** (орфограми в корені, префіксі, суфіксі, закінченні; *не і ні* з різними частинами мови та ін.).

При укрупненні матеріалу, крім логічної стрункості і смислової закінченості, слід враховувати доступність пропонованого обсягу знань для учнів, можливість утримання його в пам'яті, а також рівень осмислення і засвоєння.

Як показує досвід, вивчення мовного матеріалу укрупненими частинами забезпечує потрібну якість знань, їх системність. В учнів формуються так звані узагальнювальні поняття, дуже важливі в навчанні.

Завдяки “стисненню”
програмового матеріалу з’
являється реальна
можливість планувати
систему різнотипних уроків
у межах конкретного
розділу курсу.

Досі практикуються
переважно уроки вивчення
нового матеріалу і дуже
рідко – інших типів.
Вивільнення навчального
часу дає змогу
врізноманітнити заняття,
підвищити якість навчання.

Внаслідок систематичного
використання
узагальнювальних таблиць
і схем досягаються
економія навчального часу,
активізація пізнавальної
діяльності учнів.

Наприклад:

Варіант I

а) групування за контрастом

Лексика української мови

Загальноновживана		Обмеженого вжитку		
		професіоналізми	діалектизми	жаргонізми
власне українські слова	іншомовні слова	старослов'янізми	архаїзми	неологізми

Багатозначні й однозначні слова

Пряме значення	Переносне значення		
	метафора	метонімія	синекдоха

Слова	Значення	Звучання
Синоніми	≈	різне
Омоніми	різне	≡
Антоніми	↔	різне

Іменники – назви істот і неістот

Назви істот
хто? кого? кому?

Назви неістот
що? чого? чому?

Охоплюють іменники з конкретним значенням

Назви людей і тварин:
абітурієнт, жінка, син

Інші є назвами неістот: *будинок, море*

Увага! Граматичне поняття істот не цілком збігається з уявленням про живе у природі

Міфологічні назви:
русалка, перелесник, лісовик

Сукупність осіб:
загін, ланка, громада

Назви померлих:
покійник, небіжчик

Мікроорганізми:
бактерія, мікроб

Підказка. Назви істот і неістот граматично розрізняються збігом чи незбігом деяких відмінкових форм.

а) наскрізне (вертикальне) об'єднання

Правопис частки *ні* з різними частинами мови

Разом		Окремо		
без <i>ні</i> не вживається		заперечний займенник		у стійких словосполученнях без дієслова
		без прийменника	з прийменником	
іменник	<i>нісенітниця</i>	<i>ніхто</i> <i>ніщо</i> <i>нікого</i> <i>ніякий</i>	<i>ні</i> з ким <i>ні</i> з чим <i>ні</i> до кого <i>ні</i> до якого	<i>ні туди ні сюди</i> <i>ні так ні сяк</i> <i>ні те ні се</i>
прикметник	<i>нікчемний</i>			
дієслово	<i>нівечити</i>			
прислівник	<i>ніяково</i>			

а) варіативне об'єднання

1. В якому з рядків усі слова містять дзвінкі й сонорні приголосні?

- 1) джерело, селяни, Різдво, громада, дзенькіт;
- 2) ґрунт, життя, різниця, дзвонити, горох;
- 3) робив, садити, крихта, ступінь, вигук;
- 4) спати, видужав, гнати, болить, грізний;
- 5) варяг, дід, година, горожа, збори.

2. Вимова приголосних звуків

Звуки [дж], [дз] вимовляються як неподільні звуки.
Звукосполучення [д] і [з], [д] і [ж] вимовляються як
два окремі звуки:

[дж]	[д], [ж]	[дз]	[д], [з]
<i>джерело джміль</i>	<i>від-жити під-жарений</i>	<i>дзеркало дзюрчати</i>	<i>від-знака під-земний</i>

3. Встановіть, яка з двох форм нормативна

*Другим разом – іншим разом;
став зовсім другим – став зовсім іншим;
піклується і за інших – піклується (турбується
про інших;
відноситься по-товариськи – ставиться по-
товариськи;
згідно наказу – згідно з наказом;
відносно цього – щодо цього;
сама ближча дорого – найближча дорога.*

4. Серед поданих речень знайдіть речення, яке не є безособовим

1. *Та не судилося Марії вберегти дітей (О. Довженко).* 2. *Останній екзамен складено, школу закінчено (О. Донченко).* 3. *Такого видовища ще не було (Я. Баш).* 4. *Якщо відкриєш у собі якусь ваду, то замість того, щоб маскувати її, перестань лукавити й виправляйся (Е. Делакруа).* 5. *Тут було тихо й безлюдно (Г. Тютюнник).*

Після опрацювання узагальнювальних таблиць, проведення мовних спостережень слід подбати, щоб учні з високим рівнем розвитку мовних навичок одержували завдання, які відповідають рівню їхньої підготовленості, інтересам і нахилам.

***1-2.5.Блокове компонування програмового
матеріалу
з української мови***

Вивчення мовного

матеріалу укрупненими частинами забезпечує потрібну якість знань, їх системність. В учнів формуються узагальнюючі поняття, які дуже важливі у навчанні.

Експериментально
доведено доцільність і
можливість на півроку
раніше завершити
теоретичний курс.

Робота з узагальнюючими
схемами дозволяє
забезпечити стислий виклад
і зображення основних
положень нового
навчального матеріалу,
чітке визначення основних
його ідей.

Використовувати
узагальнювальні схеми на
уроках української мови в
профільній школі можна з п'
ятого класу. Учні при цьому
матимуть змогу розвивати
аналітичне і синтетичне
мислення:

зошит з узагальнювальними
схемами даватиме їм цілісну
картину окремих правил, допоможе
тримати в пам'яті логічні зв'язки
певного визначення, бо
здебільшого узагальнювальні
схеми мають характер алгоритму і
служать для практичного
використання.

Однією з переваг
узагальнюючої схеми є її
динамічність. У завершеному
вигляді вона є таблицею, але
відмінність у тому, що матеріал
на ній подається поступово, в
міру засвоєння його учнями.

Це дає їм змогу не забігати
наперед, не вгадувати
результати, а бути
присутніми при
“народженні” граматичного
правила і самим творити
його.

Узагальнювальні схеми
сприяють глибшому
засвоєнню знань і тому, що
вивчення правила лише за
підручником має обмежені
можливості багаторазового
повторення його.

За узагальнюючою ж
схемою можна повторити
матеріал на уроці
приблизно шість разів, а
саме під час:

- 1) творення узагальнюючої схеми,
- 2) зображення її на дошці,
- 3) перенесення в зошити,
- 4) виконання вправ із використанням схеми,
- 5) зіставлення схеми з матеріалом підручника,
- 6) формулювання висновків.

Оскільки профільні школи ще не мають у достатній кількості друкованих наочних посібників, учні можуть самотійно виготовити до кожної теми моделі, схеми, картки самоконтролю, контрольні завдання, таблиці до настінного тлумачного словника:

“Пиши правильно!”, “Говори правильно!”, “Стеж за наголосом”, “Мова наших мешканців”, “Перевір себе”, “Диктант – «тиша»”, “Мовна естафета”, “Біографія слова”, “Словник труднощів української мови” та ін.

Учителеві належить вести облік виготовленої наочності та розподіляти її поміж учнями, враховуючи навчальні вимоги програми з української мови, потреби учнів, умови профільної школи.

Наприклад, під час вивчення логічно завершеної частини навчального матеріалу до теми “Основні чергування приголосних при словозміні і словотворенні” учням пропонуються ключі-опори або пам’ятки, що лягли в основу узагальнювальних схем, таблиць, унаочнених конспектів.

Оскільки чергування приголосних г, к, х в українській мові відбувається при словозміні і словотворенні, а також у прикметникових суфіксах -ськ(ий) та -ин(а), вважаємо за доцільне вивчати цю тему, спираючись на спіралевидний принцип.

На відміну від лінійного
принципу, **спіралевидний**
принцип навчання має ряд
переваг:

по-перше, дозволяє
учителеві чітко визначити
послідовність пояснення
теоретичного матеріалу,
який учні повинні сприйняти
як цілісну теоретичну
систему;

*по-друге, дає змогу
організувати повторення
раніше вивченого
матеріалу й пов'язати його
з тим, що буде вивчатися
пізніше,*

по-третє, допомагає
вчителеві визначати якість
засвоєння раніше
вивченого матеріалу та
виявляти доцільність
кількаразового повторення
теоретичних відомостей,

по-четверте, сприяє
контролю й коригуванню
поетапного засвоєння
навчальної теми.

Вивчення теоретичного матеріалу за спіраллю проходить різні етапи: від синтезу до аналізу, а від нього знову до синтезу й сприяє осмисленню, узагальненню, крім того, самотійно комбінується, повторюється й закріплюється тренувальними вправами.

Покажемо процес вивчення
теоретичного матеріалу за
спіралевидним принципом
на схемі.

Àòàì àèâ:áí í ý
× áðáááí í ý
í ðèā ēí ñí èõ ā, é, õ
í ðè ñèí áí çí ³

Àòàì ïï àòí ðáí í ý
Á³áí ³ ð ááí í ý
³ áí í èé³á
I ³|| á³áí ³ è

Àòàì çàèð³ èáí í ý
Òðáí óáàèùí ³
áí ðàáè

Àòàì àèâ:áí í ý
× áðáááí í ý
í ðèā ēí ñí èõ ā, é, õ
í áðáá -ñüè(èé)

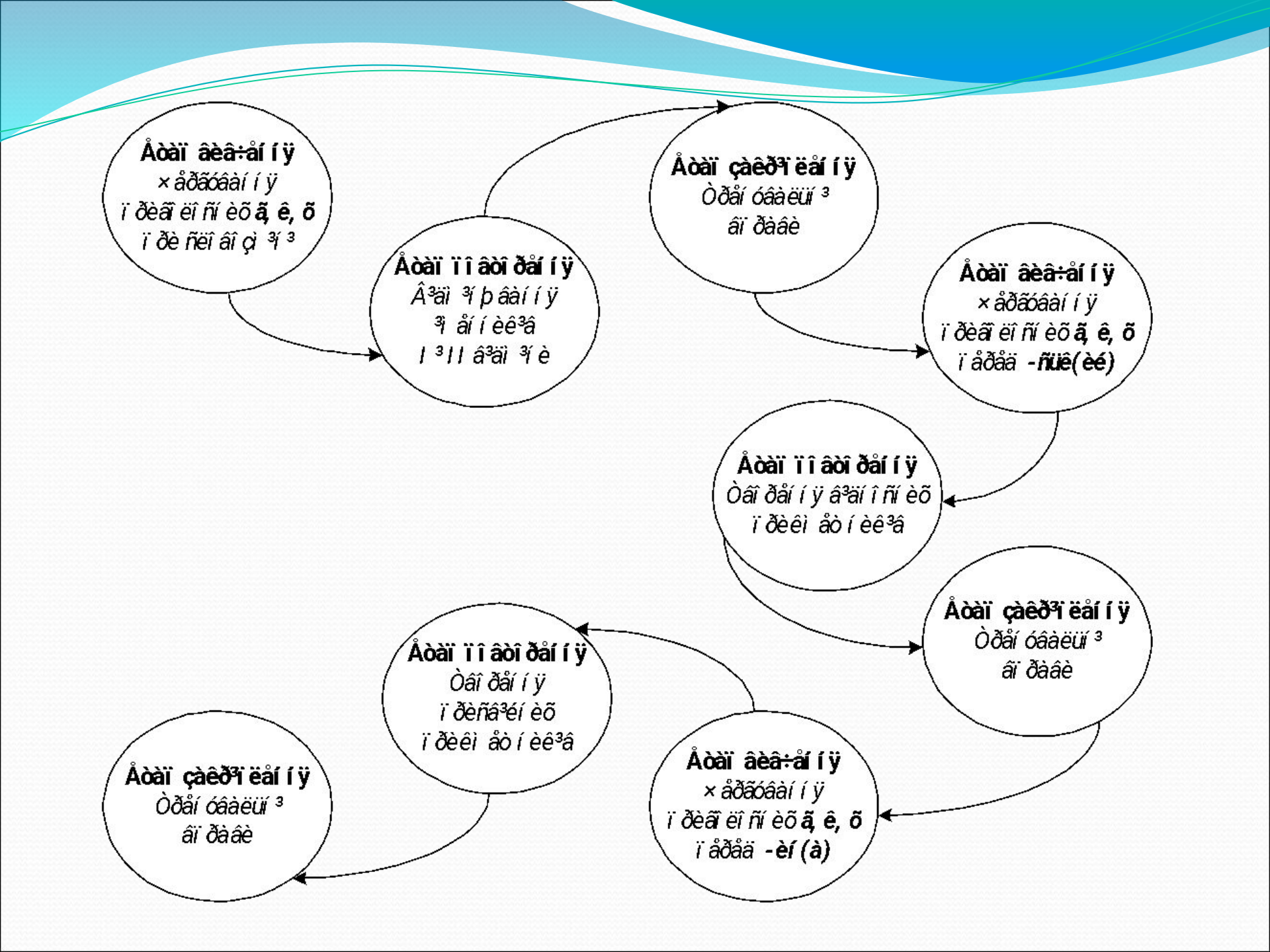
Àòàì ïï àòí ðáí í ý
Òáí ðáí í ý á³áí í ñí èõ
í ðèèì áò í èé³á

Àòàì çàèð³ èáí í ý
Òðáí óáàèùí ³
áí ðàáè

Àòàì ïï àòí ðáí í ý
Òáí ðáí í ý
í ðèñá³éí èõ
í ðèèì áò í èé³á

Àòàì àèâ:áí í ý
× áðáááí í ý
í ðèā ēí ñí èõ ā, é, õ
í áðáá -èí(à)

Àòàì çàèð³ èáí í ý
Òðáí óáàèùí ³
áí ðàáè

Далі подаємо зразок

цілісного вивчення теми

“Чергування приголосних **Г,**

К, Х

в українській мові” за

вказаними на схемі

етапами.

Чергування приголосних

[Г] – [З'] – [Ж]

[К] – [Ц'] – [Ч]

[Х] – [С'] – [Ш]

Для відтворення приголосних,
що чергуються, учні запам'ятовують ключ-опору:

но**Г**а – но**З**і – ні**Ж**ка
ру**К**а – ру**Ц**і – ру**Ч**ка
ву**Х**о – (у) ву**С**і – ву**Ш**ко

Далі опрацьовується модель
унаочненого конспекту для
практичного закріплення
навчальної теми.

Зразок виконання:

Буг – ім. чол.
роду II в. одн.
у М. в. – (у Бузі)

безпека – ім. жін.
роду I в. одн.
у Д. В. – (безпеці),
у М. в. – (у безпеці)

рух – ім. чол.
роду II в. одн.
у М. в. – (у русі)

луг – ? абітурієнтка – ? кожух – ?
берег – ? спілка – ? черепаха – ?
зв'язка – ? кулька – ? стріха – ?

Ключ-опора використовується також під час вивчення тем: “Зміни приголосних перед прикметниковим суфіксом **-ськ(ий)** та іменниковим **-ств(о)**”, “Чергування приголосних перед суфіксом **-ин(а)**”.

Перед засвоєнням теми
“Зміни приголосних перед
суфіксами **-ськ(ий), -ств(о)**”
учні розглядають дві схеми:

Схема 1

Г → З → Ж

К → Ц → Ч

Х → С → Ш

Схема 2

г → з ← ж

к → ц ← ч + сък(ий), (ств(о))

х → с ← ш

Доходять висновку, що перед суфіксами **-ськ(ий)**, **-ств(о)** деякі приголосні при словотворенні змінюються, змінюючи й самі суфікси. Наприклад: *гірник* – *гірницький*, *молодець* – *молодецький*, *ткач* – *ткацький* – *ткацтво*; *Прага* – *празький*, *Запоріжжя* – *запорізький*, *птах* – *птаство*, *товариш* – *товариський* тощо.

Під час зіставлення двох схем учні виявляють, що зміни приголосних перед суфіксами **-ськ(ий)**, **-ств(о)** зазнають лише літери першого і третього стовпчика схеми 2 за принципом “до центру” ($g \rightarrow \leftarrow ж$ і т. д.) на відміну від схеми 1, яка показує зміни приголосних за принципом послідовності ($g \rightarrow z \rightarrow ж$ і т. д.)

Після пояснення розглядають
схему-опору “Зміни приголосних
перед суфіксами **-ськ(ий),
-ств(о)**” й виконують завдання.

Кривий Ріг → криворізький
Кременчук → кременчуцький
птах → птаство

празький ← Прага
дрогобицький ← Дрогобич
товариство ← товариш

**Наступна схема-опора
допомагає учням зрозуміти, що
інші приголосні перед суфіксами
-ськ(ий), -ств(о) на письмі
зберігаються:**

Схема 2а

Г – З – Ж	<i>люд</i>	лю <u>д</u> ський
К – Ц – Ч	<i>студент</i>	студент <u>с</u> ький
Х – С – Ш	<i>завод</i>	заво <u>д</u> ський

НЕ ЗАЗНАЮТЬ ЗМІН

Під час пояснення теми “Зміни приголосних **г, к, х** перед суфіксом - **ин**” учні розглядають три схеми відомого їм ключа.

Схема 1

Г → З → Ж
К → Ц → Ч
Х → С → Ш

Схема 2

г → З ← ж
к → Ц ← ч
х → С ← ш

Схема 3

Г → З → Ж
К → Ц → Ч
Х → С → Ш

Схеми допомагають зробити висновок, що при творенні слова або його відмінюванні замість одного звука з'являється інший, тобто відбувається чергування звуків (схема 1 – за принципом послідовності).

Зміни приголосних перед суфіксами **-ськ(ий)**, **-ств(о)** зазнають перші та треті літери (схема 2 – за принципом “до центру”). Приголосні звуки **г, к, х** перед суфіксом **-ин** зазнають змін (схема 3 – другі літери схеми опускаються).

Схема 3

Г → З → Ж	Оль Г а – Оль Ж ин
К → Ц → Ч	Лу К а – Лу Ч ин
Х → С → Ш	сва Х а – сва Ш ин

Запам'ятайте! Виняток: **Мелашка — Мелашин**

В умовах відсутності унаочнення, пропоновані схеми зручні в користуванні, оскільки вони компактні, місткі, доступні для сприйняття, дозволяють показати спостережувані явища в динаміці і сприяють успішному запам'ятовуванню й відтворенню опорних сигналів, а також можуть легко вводитись у програму комп'ютера.

Подаємо окремі зразки унаочнених конспектів, схем-опор, узагальнюючих таблиць, унаочнених запитальників, що містять завдання для самоперевірки:

Зразок унаочненого завдання

Завдання:

- Підготуйте відповідь з використанням узагальнювальних таблиць.

Відповідь.

- При відмінюванні в іменниках І відміни перед закінченням *-і* – в давальному та місцевому відмінках приголосні **г, к, х** переходять відповідно в (читайте “словесний ключ”) **з, ц, с**; в іменниках II відміни перед закінченням *-і* приголосні **г, к, х** переходять в **з, ц, с** лише в місцевому відмінку.
- Наприклад: нога – нозі – ніжка; рука – руці – ручка; вухо – вусі – вушко

В іменниках I відміни приголосні **г, к, х** переходять в **з, ц, с** у давальному і місцевому відмінках:

Н.	Р.	Д.	З.	О.	М.	Кл.
<i>нога</i>	<i>ноги</i>	<i>нозі</i>	<i>ногу</i>	<i>ногою</i>	<i>... нозі</i>	<i>ного</i>
<i>рука</i>	<i>руки</i>	<i>руці</i>	<i>руку</i>	<i>рукою</i>	<i>... руці</i>	<i>руко</i>
<i>муха</i>	<i>мухи</i>	<i>мусі</i>	<i>муху</i>	<i>мухою</i>	<i>... мусі</i>	<i>мухо</i>

В іменниках II відміни **г, к, х**
переходять у **з, ц, с** лише у
місцевому відмінку:

Н.	Р.	Д.	З.	О.	М.
луг	<i>луку</i>	<i>лугу</i>	<i>луг</i>	<i>лугом</i>	<i>... лузі</i>
рік	<i>року</i>	<i>року</i>	<i>рік</i>	<i>роком</i>	<i>... році</i>
рух	<i>руху</i>	<i>руху</i>	<i>рух</i>	<i>рухом</i>	<i>... русі</i>

Отже, для іменників І відміни чергування г, к, х / з, ц, с є закономірністю, оскільки всі іменники І відміни, основа яких закінчується на приголосний, у давальному і місцевому відмінках мають закінчення *-і*.

Іменники II відміни у місцевому відмінку однини мають закінчення **-ові, -еві /-єві, -у/-ю, -і/-ї**. Закінчення **-і** мають деякі іменники середнього роду та чоловічого роду (переважно безсуфіксні), що означають неістоти:

*берег – на березі, поріг – на
порозі, поверх – на поверсі,
Петербург – у Петербурзі,*
тому не в усіх словах іменників
II відміни в місцевому відмінку
відбувається чергування **г, к, х**
/ з, ц, с.

Наприклад:

*Дніпропетровськ – у
Дніпропетровську, Нью-
Йорк – у Нью-Йорку.*

Працюючи за схемами-опорами, таблицями, унаочненими конспектами, вчитель має змогу принагідно повторювати близькі до теми питання. Наприклад, за схемою-опорою “Будова слова і словотвір” повторити правопис префіксів, суфіксів, складних слів тощо.

Крім того, резерв часу, що вивільняється, вчитель може ефективно використати для засвоєння учнями додаткової кількості мовних одиниць, для тренувальних вправ.

У процесі вивчення курсу мови у 5 класі профільної школи вчитель може запрограмувати на весь рік роботи засвоєння учнями додаткової кількості слів (умовно 500) з контрольними орфограмами, з них: 100 лексичних одиниць, 100 крилатих висловів, 100 слів із тлумачного словника.

У 6 класі продовжити засвоєння нових одиниць, відповідно: 500 слів з контрольними орфограмами, 100 лексичних одиниць, 100 крилатих висловів, прислів'їв, приказок, 100 слів із тлумачного словника.

У 7-9 класах по 300 слів з контрольними орфограмами, по 100 лексичних одиниць, по 100 крилатих висловів і прислів'їв, по 50 тлумачень слів.

У 10-12 класах по 200 слів з контрольними орфограмами, по 50 лексичних одиниць, по 50 крилатих висловів і прислів'їв, по 50 тлумачень слів.

Таким чином, за період навчання у 5-12 класах учні засвоять до 5000 мовних одиниць. Додаткову кількість слів доцільно вводити до програми комп'ютера. Наведемо окремі зразки для учнів 7 класу.

Зразок 1.

Словниковий диктант

- 1. Ад'єктивація, безідейний, бездум'я, білориб'ячий, без'язикий, бюрократія, б'ючи, бяззю, вв'язати, верхогір'я, вив'ялений, виїжджати, в'юнко, в'язати, в'язь, двохактний, двох'ярусний, дипкур'єр, духмяний, дит'ясла, жаб'ячий, пів'яблука, розв'язок, роз'ємний, розіп'ятий, роззява, різдвяний.

Зразок 1.

Словниковий диктант

- 2. Броньований, висьорбувати, валансьєн, вальковий, варязький, вболівальник, взірець, вирізьблений, височінь, вольєр, вузько, боязкий, баский, плоский, гаванський, Умань, уманський, дзенькати, донька, доньчин, менший, кінчик, перекинчик, дьоготь, рибалоньці, рибалці, промінчик.

Зразок 1.

Словниковий диктант

- 3. Безіменний, Ганна, вваляти, відчуженість, висаджений, беззаконня, безземелля, віддушина, беззубий, ввозити, безлюддя, буддист, вверх, вволікати, биття, бджолиний, вітамінний, ввіряти, глиняний, орлиний, стінний, без пуття, бовваніти, вінчаний, ввісьмох, долинний, жданий, коханий, роззутий, внутрівенний, востанне (*присл.*), честю, маззю.

Зразок 2.

Користуйтеся багатствами української мови!

- 1. *Воно — він, вона.*
- Особовий займенник середнього роду *воно* може вживатись як еквівалент іменника середнього роду: *Послухає моря, що воно говорить. (Т. Шевченко)*; інколи може заступати собою іменники чоловічого та жіночого роду, щоб висловити певну зневагу: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ж таке молоде. (Б. Грінченко)*; також ласкаве та пестливе ставлення до когось: *Гомонить він до мене, а я усе мовчу. Воно поміж народом пленталось, та й бачило доволі... говорить до мене, а я усе соромлюсь. (Г. Барвінок)*; коли мовиться про невідому, лиху особу: *Чую, а воно вже в комору залізло.*

Зразок 2.

Користуйтеся багатствами української мови!

- *2. Їх і їхній.*
- Займенник *їх* звичайно є родовим або знахідним відмінком множини від займенника вони: *Товкло б їх отак головами. (М. Рубашов).*
- Займенник *їхній* вживається на означення приналежності, присвійності: *У їхній стороні і зимою сонце. (Леся Українка).*

Зразок 2.

Користуйтеся багатствами української мови!

- *З. Знання й знаття.*
- «Йому самому ще не вистачає знаття, а він хоче повчати інших», – читаємо в одному сучасному оповіданні, де автор, мабуть, вважав, що слова знання й знаття є синоніми, й помилково записав знаття замість знання. Ці слова, хоч і дуже подібні одне до одного, виявляють певну різницю. Слово знаття звичайно заступає дієслово знати: “Якби знаття, що в кума пиття, то б і дітей забрав” (М. Номис); “Якби знаття, що прийде підмога, – можна було б прорватися”. (Ю. Яновський). Слово знання означає сукупність відомостей про щось: “І жадібно знання вона пила”. (Б. Грінченко).

Вчитель може спланувати зразки для вивчення додаткової кількості слів (крилаті вислови, прислів'я, приказки, тлумачення слів) за допомогою словників та довідкової літератури.

Досвід переконує: щоб домогтися міцних знань учнів, підвищення їх мовленнєвої культури, забезпечити ефективність і якість роботи у процесі вивчення української мови, необхідне органічне поєднання традиційних і сучасних набутоків методики.

Будь-який мислительний процес
включає ряд операцій. Не
оволодівши цими операціями,
учень не в змозі застосовувати
навіть ті правила, які добре засвоїв.

Ефективним прийомом керування операційною стороною мислительної діяльності учнів і є формування в них певних систем дій, тобто навчання за допомогою алгоритмів.

Крім узагальнюючих схем, таблиць, унаочнених конспектів, застосовуються приписи алгоритмічного типу для засвоєння основних розділів курсу мови у профільній школі. У створенні алгоритмів беруть участь і учні.

Отже, реалізація ідей блокового компонування програмового матеріалу передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти – вихід учителя за межі власного предмета, поєднання знань з різних галузей.